

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

ПОКУШАЈ КРИВИЧНОГ ДЕЛА

Дипломски рад

Ментор:

Проф. др Младен Милошевић

КАНДИДАТ:

Петра Милић 191/17

САДРЖАЈ

1. УВОД	3
2. ЕЛЕМЕНТИ КРИВИЧНОГ ДЕЛА	4
3. ДОНОШЕЊЕ ОДЛУКЕ ЗА ИЗВРШЕЊЕ КРИВИЧНОГ ДЕЛА	6
4. ПРИПРЕМНЕ РАДЊЕ	7
5. ПОКУШАЈ КРИВИЧНОГ ДЕЛА	9
5.1. Правна природа покушаја	10
5.2. Елементи покушаја кривичног дела	12
6. ВРСТЕ ПОКУШАЈА	13
6.1. Неподобан покушај	17
6.2. Добровољни одустанак	19
6.3. Квалификовани покушај	20
7. Покушај као самостално кривично дело	22
8. Одговорност и кажњивост за покушај	24
9. Покушај кривичног дела у савременом кривичном праву	25
10. Закључак	27

1. УВОД

Појам кривично дело потиче од латинских речи “*crimen*” и “*delictum*” што значи злочин, преступ. Када се код учиниоца појави идеја о остварењу неког кривичног дела, до тренутка саме радње извршења, могу се појавити одређене фазе. Прва, обавезна фаза, без које не би ни постојало кривично дело, је доношење саме одлуке о извршењу тог кривичног дела – „*inter criminis*“. Учиниоца у већини случајева, потом приступа извршењу кривичног дела, и предузимању једне или више делатности, које су у Закону одређене као елементи бића кривичног дела и проузроковању последице.

У пракси није увек могуће приступити извршењу радње кривичног дела, након доношења одлуке. Само извршење дела захтева предузимање одређених припремних радњи уз помоћ којих се стварају услови (претпоставке) да се планирано кривично дело може остварити. Сам појам покушаја, проистиче из довршеног кривичног дела. Основна разлика се огледа у последици – ако не долази до смрти, пребијања, губитка имовине, сексуалне пенетрације итд., тада се ради о покушају. У том случају нема настале штете, па је тешко разграничити колико је потребно да учинилац изврши од те радње, да би одговарао за покушај. Није једноставно утврдити када је извршење кривичног дела започето.

У овом раду ће бити приказна теоријска анализа појма, елемената, карактеристика, врсте, правне природе и дејства покушаја кривичног дела у складу са одредбама домаћег позитивног кривичног законодавства.

2. ЕЛЕМЕНТИ КРИВИЧНОГ ДЕЛА

(1) Кривично дело је оно дело које је законом предвиђено као кривично дело, које је противправно и које је скривљено.

(2) Нема кривичног дела уколико је искључена противправност или кривица, иако постоје сва обележја кривичног дела одређена законом.¹

Кривично дело је радња човека која је закону предвиђена као кривично дело, која је противправна и скривљена. Дакле, овако одређен појам кривичног дела има 4 конструктивна елемента, при чему се дело човека, предвиђеност у закону и противправност сматрају објективним, а кривица субјективним елементом.

1. Први елемент кривичног дела јесте да оно мора бити дело човека (последица проузрокована људском радњом). Дакле уколико је последица наступила нпр. дејством природне силе или животиње (сем ако је животињу, као средство извршења, искористио човек) кривично дело не постоји. Такође, кривично дело неће постојати онда када је учинилац лице које је млађе од 14 година, јер не постоји објективни услов да би се то лице могло сматрати одговорним. Иначе, традиционалне дефиниције кривичног дела уместо појам дело, користе појам радња, међутим, у нашој кривичноправној теорији, уобичајено је да се користи дело, као шири појам, који сем радње обухвата и последицу, као и узрочну везу између радње и последице.

2. Други елемент јесте да је дело предвиђено у закону као кривично дело. Предвиђеност у закону јесте дериват најважнијег начела Кривичног права, начела законитости, које каже да се за неко дело учинилац може казнити само када су, у време извршења тог кривичног дела, његова обележја, као и казна која је за њега предвиђена била одређена у закону. Предвиђеност законом сужава круг противправних понашања на она противправна понашања која су проглашена кривичним делом. Оствареност свих обележја предвиђених у законском опису одређеног кривичног дела још не значи постојање кривичног дела, па чак ни кривичног неправда, тј. не може се рећи да је такво понашање кривично неправно-противправно у кривичноправном смислу.

¹ Кривични законик, члан 14.

3. Противправност се обично схвата као противност некој правној норми, односно кршење неког прописа људском радњом. Међутим, није свако противправно дело истовремено и кривично дело, јер постоје различити основи који могу искључити противправност (нужна одбрана, крајња нужда, вршење службене дужности), а када је противправност искључена онда нема ни кривичног дела. Тек уколико у конкретном случају, не постоји неки од основа који искључују противправност, може се констатовати да је учињено кривично дело, у непотпуном, објективном смислу.

4. Последњи елемент кривичног дела јесте кривица. Кривица је обавезни конститутивни елемент општег појма кривичног дела. Без постојања кривице, нема уопште кривичног дела, нити се учињено кривично дело може ставити на терет његовом учиниоцу. Према члану 22. Кривичног законика Републике Србије (у даљем тексту КЗ РС), кривица постоји ако је учинилац у време када је учинио кривично дело био урачунљив или поступао са умишљајем или из нехата, а био је свестан или је био дужан и могао бити свестан да је његово дело забрањено.

Кривицу чине 3 елемента:

1) урачунљивост-способност за расуђивање, односно схватања уначаја свог дела и способност за одлучивање-способност управљања својим поступцима;

2) умишљај и нехат,

3) свест, односно дужност и могућност постојања свести о забрањености дела, односно о противправности свог поступања. Кривица се може степеновати (умишљај, нехат), што је релевантно, пре свега, приликом одмеравања казне.

Правна теорија и законодавство познају више фаза-стадијума у извршењу кривичног дела који морају садржати одређене елементе категорисане као елементи кривичног дела. У процесу извршења кривичног дела у кривичном праву Републике Србије могућа су четири стадијума или фазе и то:

1) одлука за извршење кривичног дела,

2) припремне радње,

3) покушај кривичног дела или недовршено дело,

4) свршено кривично дело ².

Кривица је везана за личност учиниоца, психичка категорија која обухвата урачунљивост. Све док се кривица у току кривичног поступка не докаже, нпр. докази сведока, вештака, као кључних доказних елемената којима се утврђује да је одређено лице учинило противправно понашање.

3. ДОНОШЕЊЕ ОДЛУКЕ ЗА ИЗВРШЕЊЕ КРИВИЧНОГ ДЕЛА

Доношење одлуке је невидљив, унутрашњи, психолошки процес и док одлука не буде јавно саопштена или на други начин изражена у спољном свету, она се не може сазнати, и зато не може бити ни предмет кривично-правне репресије. Учиниоци због тога нерадо саопштавају своје одлуке, јер када се изрекне одлука, починиоц није ближи реализацији свог циља, већ тиме омогућава да се према њему могу предузети одређене мере.

Намера је свесна замисао која је усмерена на остваривање одређеног циља. Ако се посматра у криминолошком смислу, намера је садржана у побудама и мотивима који се сматрају криминогеним факторима. У кривичноправном смислу, намера је свесна одлука о поступку усмереном ка остваривању циља (када је лице које предузима или не предузима радњу свесно последица своје одлуке). Код великог броја кривичних дела, намера је једно од основних обележја дела, јер тада биће кривичног дела кумулативно чине умишљај и намера. Умишљај тако добија квалификовани облик виности у виду директног умишљаја.³

Умишљај може да буде директни и евентуални. Умишљај је тежи степен кривице, а лакши степен кривице је нехат. Нехат може бити свесни и несвесни. Разликују се по елементу свести и воље. Најјачу свест и вољу има директан умишљај, мало маљу вољу има евентуални умишљај, код свесног нехата постоји свест, али не постоји воља, код несвесног нехата не постоји ни свест ни воља за извршење дела.

Директни умишљај постоји онда када је учинилац свестан кривичног дела и жели његово извршење. Евентуални умишљај постоји када је свестан кривичног дела и пристаје на последицу. Пример евентуалног умишљаја је када неко лице зна да исправе нису валидне, али ипак пристаје да их користи.

² Д. Јовашевић, Коментар Кривичног закона СР Југославије, Београд 2002, 68–76.

³ М. Бошковић, *Криминолошки лексикон*, Матица српска, Нови Сад, 1999, стр. 198

Психофизички услови који су присутни код учиниоца (као и код других лица) узрокују извршење радње и подстичу на то или неко друго чињење или нечињење. У складу са тим, унутрашње побуде налазе се изван кривичноправног регулисања. Умишљај не може произвести штету друштвеним односима.⁴

4. ПРИПРЕМНЕ РАДЊЕ

Припремне радње у смислу кривичног закона, представљају делатности којима се са умишљајем припрема извршење кривичног дела. Оне могу да представљају читав низ различитих делатности које претходе радњи кривичног дела и не улазе у њен састав. У смислу праксе, ако неко физичко лице прави неко оруђе које се може користити и у спровођењу криминалне радње, не значи да ће га за ту радњу и употребити, већ га може користити и у друге сврхе (пример прављења калауза).

Чак и када би се код извршиоца припремних радњи утврдило да је створио одлуку да изврши кривично дело, постоји могућност да он, у временском размаку од предузимања припремних радњи, па до извршења кривичног дела, измени своју одлуку.⁵

Пошто по свом карактеру и садржини припремне радње треба да омогуће да се планирано кривично дело изврши и лакше, и брже и једноставније, може се рећи да оне представљају допринос процесу остварења последице кривичног дела која без њиховог предузимања или не би уопште наступила или не би наступила у одређено време, или не би се десила на планираном месту или у планираном обиму.

Припремне радње представљају испољену одлуку за извршење кривичног дела у спољном свету, и то најчешће физичким, телесним активностима, те оне представљају већу друштвену опасност па се стога у кривичном праву озбиљније и поставља питање њиховог кажњавања. То је учињено тако што су припремне радње биле сврстане у четири групе на основу одређених критеријума. Те четири групе припремних радњи су:

⁴ Вукан Славковић, Докторска дисертација, *Покушај у кривичном праву*, Универзитет у Нишу, Правни факултет, Ниш 2013. 6

⁵ Љ. Лазаревић, *Кривично право Југославије, Општи део*, оп. цит. стр. 154.

- 1) набављање или оспособљавање средстава за извршење кривичног дела
- 2) отклањање препрека за извршење кривичног дела
- 3) договарање, планирање или организовање са другима извршење кривичног дела
- 4) друге радње на којима се стварају услови за непосредно извршење кривичног дела а које не представљају радњу извршења⁶.

Безобзира на то што ова законска одредба није предвиђена у Општем делу Кривичног закона, поставља се питање да ли критеријуми које она поставља могу да реше проблем разграничења припремних радњи које нису кажњиве од покушаја који је кажњив код тежих кривичних дела. Сматра се да ти критеријуми не могу решити проблем. Прве три групе припремних радњи су типичне припремне радње зато што око њих нема спора, тј. то су радње које не улазе у сферу покушаја, док четврта категорија припремних радњи оставља проблем одређивања појма припремних радњи.

Код већине кривичних дела против уставног уређења и безбедности Републике Србије предвиђа се кажњавање и за припремне радње.

Тако су заступљена два схватања у погледу кажњавања за припремне радње као за општи институт, тј. као за стадијум извршења кривичног дела. Према првом схватању, које је прихваћено у већем броју савремених кривичних закона, за припремне радње се у начелу не кажњава, сем у изузетним случајевима који морају бити као такви изричито предвиђени у посебном делу кривичног закона. По другом схватању за припремне радње треба предвидети кажњавање као за општи институт и тако омогућити али и ограничити кажњавање у конкретним случајевима у посебном делу кривичног закона.⁷

Да би се наведене радње сматрале као припремне, потребно је да оне не представљају радњу којом се извршава кривично дело и да не улазе у састав оних делатности из којих се састоји радња извршења кривичног дела и са овом чине једну целину.

Припремне радње се у кривичном праву јављају на два начина:

- као стадијум у извршењу кривичног дела и

⁶ <https://studentius.wordpress.com/2017/02/10/pripremanje-krivicnog-dela/>

⁷ Д. Јовашевић, Покушај као стадијум у извршењу кривичног дела, Ниш, стр. 121

- као самостално кривично дело.

За припремне радње кажњава се изузетно, када је то у закону посебно одређено.

5. ПОКУШАЈ КРИВИЧНОГ ДЕЛА

Покушај кривичног дела је прописан чланом 30 Кривичног законика. Предвиђено је у ставу 1 да ко са умишљајем започне извршење кривичног дела, али га не доврши, казниће се за покушај кривичног дела за које се по закону може изрећи казна затвора од пет година или тежа казна, а за покушај другог кривичног дела само кад закон изричито прописује кажњавање и за покушај. Ставом два истог члана предвиђено је да ће се учинилац за покушај казнити казном прописаном за кривично дело или блажом казном.

После донете одлуке о извршењу кривичног дела и предузетих припремних радњи, учинилац приступа предузимању једне или више радњи извршења. То је делатност чињења или нечињења која је у закону одређена као елеменат бића кривичног дела. Тако предузета радња може да има два резултата:

- 1) проузроковање последице, што чини свршено кривично дело и
- 2) изостанак последице, када постоји покушај или недовршено кривично дело.

Покушај је започет чим је воља учиниоца, која је управљена на остварење кажњиве последице постала објективно видљива, и то кроз радњу извршену у том циљу и кроз неке споредне околности под којима је она предузета, а које су познате учиниоцу.⁸

Стога се може извести закључак да је покушај необавезни стадијум у извршењу кривичног дела и да сам представља недовршено кривично дело. Ако не наступе законска обележја кривичног дела, ако је учинилац донео одлуку и извршио (или није извршио) припремне радње, и предузео једну или више радњи које нису проузроковале наступање последица, ово дело се може сматрати недовршеним кривичним делом јер оно није остварено у потпуности, или је спроведено само делимично.

⁸ Вукан Славковић, Докторска дисертација, *Покушај у кривичном праву*, Универзитет у Нишу, Правни факултет, Ниш 2013. стр. 159

То делимично остварење кривичног дела предузимањем напада на заштићено добро чини суштину покушаја. Покушај, дакле, представља напад на кривичним правом заштићено добро са циљем, са намером да се проузрокује промена на објекту напада, тј. остварење забрањене последице. И управо то изостајање циљане последице формира покушај као друштвено опасну делатност без резултата. Предузимање радње кривичног дела којом се напада на заштићени објекат и изостанак последице која се хтела остварити предузетом радњом чине битне елементе покушаја без обзира на то да ли је напад био подесан за остварење последице или не. Према томе, покушај постоји када је кривично дело започето са умишљајем, али није довршено без обзира на то да ли је могло бити извршено или не, тј. да ли је последица могла настати или не. Покушај чине три елемента. То су:

- а) предузимање умишљајне делатности, што захтева претходно донету одлуку за извршење кривичног дела,
- б) започињање кривичног дела предузимањем радње извршења и
- ц) одсуство последице, односно недовршеност дела⁹.

5.1. Правна природа покушаја

Почетком 20. века представници социолошке школе кривичног права негирала су неопходност разграничења покушаја од довршеног кривичног дела. Тако је италијански криминолог Е.Ферри истицао да се карактер друштвене заштите одређује друштвеном опасношћу преступника, а јасно је да учиниоцу остварење кривичног дела није пошло за руком услед чисте случајности, из чега следи да његова радња испољава исту опасност као и код довршеног кривичног дела. Белгијски теоретичар А.Ргins дошао је до истог закључка позивајући се на народну правну свест. Он је нагласио да није неопходно разликовање између покушаја и довршеног кривичног дела, јер би било погрешно сматрати да народна свест увек врши такво разграничење. Према његовом мишљењу, ако убица нанесе жртви ударац ножем или неколико пута пуца у њу и оштећени преживи само захваљујући достигнућима медицине, али остане инвалид, сваки човек осудиће то дело и одобриће изједначавање покушаја и довршеног кривичног дела.

⁹ Драган Јовашевић, Добровољни одустанак од кривичног дела, Оригинални научни рад, УДК:343.234, Правни факултет Универзитета у Нишу.

У теорији кривичног права одавно се поставило питање да ли за покушај кривичног дела треба казнити учиниоца, зашто и на који начин. У основи овог питања налази се, заправо, одговор о правној природи, односно суштини покушаја, где и поред предузете радње учиниоца последица у смислу повреде заштићеног добра ипак није наступила. У давању одговора на ово питање искристалисала су се и друга схватања:

- 1) објективно,
- 2) субјективно,
- 3) објективно-субјективно.

По објективној теорији, правна природа покушаја се огледа у опасности за одређено правно добро из разлога зато што је учинилац предузео једну или више делатности које изазивају последицу кривичног дела. Предузимањем више радњи постојала је и могућност да правно добро буде повређено. Због тога је и покушај кривичног дела кажњив.

Субјективна теорија, правну природу покушаја налази у испољавању криминалне воље на страни учиниоца дела. Код учиниоца је постојао умишљај за извршење кривичног дела, где он предузима одређене активности и ствара последице кривичног дела. Стварање последице и јесте у ствари циљ извршиоца. Овде се види сличност са свршеним кривичним делом зато што је постојала воља учиниоца.

По последњој, објективно-субјективној теорији, суштина покушаја се подједнако налази и у постојању опасности за заштитни објекат услед предузете радње извршења и у израженој криминалној вољи учиниоца дела. Стога се према заступницима овог схватања, учинилац покушаног кривичног дела кажњава само у случају извршења тежег кривичног дела на шта указује врста и висина прописане казне у закону за покушано кривично дело. Учнниоца се кажњава казном која је у закону прописана за покушано кривично дело, али будући да последица дела ипак није наступила у конкретном случају, закон дозвољава суду могућност да се учинилац покушаног дела може ближе казнити.

Овакав приступ је оправдан јер покушај, као и кривично дело у довршеном облику, у свом бићу обједињује и објективну и субјективну компоненту које заједно чине покушај кривичног дела опасним. Ради се о опасности дела усмереног на напад и угрожавање заштићеног добра, као и опасности учиниоца због његове решености да учини кривично дело, што је недвосмислено изражено кроз његово деловање у

правцу извршења кривичног дела. Савремена теорија кривичног права, а и већина законодавних решења су на линији компромисног става у одређивању појма покушаја кривичног дела и основа за његово кажњавање.

Комбинују се субјективни елементи (свест и воља учиниоца да изврши дело) и објективни елементи (предузимање радње усмерене на проузроковање последице). Став је, дакле, да у концепцијском смислу не треба правити разлику између покушаног и довршеног кривичног дела. Довршена кривична дела, без обзира да ли је реч о делима повреде или делима угрожавања, формалним или материјалним кривичним делима, увек у себи обједињују и повреду заштићеног добра и вољу учиниоца да то добро повреди, што се међутим не остварује¹⁰.

5.2. Елементи покушаја кривичног дела

Код покушаја на субјективном плану увек мора да постоји умишљај, а на објективном плану се захтева да је извршење кривичног дела започето. Дело је започето онда када је дошло до предузимања радње извршења, али кривично дело није довршено. Ту недостаје неки од предвиђених елемената бића кривичног дела, а то је, по правилу, последица. Код покушаја кривичних дела која у свом бићу немају последицу, недостаје део радње извршења, тј. задња извршења је започета али није довршена. Прекршај се у односу на припремне радње квалитативно разликује. Он представља кривично дело, мада непотпуно, док припремање кривичног дела само по себи није кривично дело и не испуњава законски опис неког кривичног дела. Могу се разликовати две ситуације и две врсте покушаја. У првој, када се ради о несвршеном покушају, учинилац је предузео само део радње извршења, а он радњу извршења није довршио па самим тим није проузроковао ни последицу. У другој ситуацији, када постоји свршени покушај, учинилац предузима комплетну радњу извршења, али из различитих разлога последица не наступа.

¹⁰ Вукан Славковић, Докторска дисертација, Покушај у кривичном праву, Универзитет у Нишу, Правни факултет, Ниш 2013.

6. ВРСТЕ ПОКУШАЈА

За постојање покушаја кривичног дела карактеристичан је изостанак последице. Учинилац са умишљајем предузима радњу извршења али последица изостаје. При томе се могу разликовати две ситуације и две врсте покушаја, свршени и несвршени покушај о којима ће бити речи у даљем тексту.

Свршени покушај (*delictum perfectum*) се у теорији кривичног права назива још и промашено кривично дело. Он постоји када је учинилац започео и довршио радњу извршења, али последица кривичног дела није наступила. У страног литератури данас готово преовлађује схватање према коме свршени покушај постоји када учинилац верује да је предузео све што је потребно за довршење кривичног дела, али је последица ипак одсутна.¹¹

Несвршени покушај (*delictum imperfectum*) се у теорији кривичног права још назива прост покушај. Он постоји када учинилац започне радњу извршења, али је не доврши па се логично на тај начин и не стекну сви потребни услови неопходни за наступање последице кривичног дела.¹²

Субјективно разликовање између свршеног и несвршеног покушаја, могуће је једино ако се покушај схвати као сама воља. Ако се покушај схвати као радња, онда се свршени, односно несвршени облик те радње не може учинити зависним од мишљења учиниоца, већ се појам покушаја може одредити једино његовим стварним, објективним започињањем, односно довршењем радње извршења. Обзиром да се овај начин одређивања појма свршеног и несвршеног покушаја показује као једини могућ, сви теоретичари који у покушају у првом реду виде радњу, одређују на исти начин као појам свршеног, тако и несвршеног покушаја.¹³

По схватању Д.Јовашевића, свршени покушај постоји када је учинилац започео и довршио радњу извршења, али последица кривичног дела није наступила. У иностраног литератури преовлађује схватање према коме свршени покушај постоји када учинилац верује да је предузео све оно што је потребно за довршење кривичног

¹¹ В. Славковић, Покушај у кривичном праву, Ниш 2013. 75 стр.

¹² З. Стојановић, Кривично право, Општи део, Службени гласник, Београд 2017.

¹³ В. Славковић, Покушај у кривичном праву, Ниш 2013. стр.176.

дела, али је последица ипак одсутна. Несвршени покушај постоји када учинилац започне радњу извршења, али је не доврши, па се на тај начин не стекну сви услови неопходни за наступање последице кривичног дела. Учинилац није предузео све делатности које по његовом плану треба да доведу до наступања последице кривичног дела.¹⁴

З.Стојановић истиче да је код несвршеног покушаја учинилац предузео само део радње извршења, он радњу извршења није довршио, па самим тим није ни проузроковао последицу. У другој ситуацији, када постоји свршени покушај, учинилац предузима комплетну радњу извршења, али из различитих разлога последица не наступа. Спорно је да ли ту поделу треба вршити на основу субјективног или објективног критеријума. Док се у нашој теорији то питање скоро ни не помиње, у иностраној литератури је владајуће схватање да свршени покушај постоји када учинилац верује да је предузео све што је потребно за довршење кривичног дела. Уколико пак он верује да је потребно да с циљем довршења предузме још неке радње, у питању је несвршени покушај(субјективна теорија).¹⁵

Субјективну теорију прихватају и М.Бабић и И.Марковић. Према њиховом гледишту, свршени покушај постоји када је учинилац радњу извршења остварио до краја, односно када је учинио све што је према његовој замисли било потребно за извршење кривичног дела. Стога, код свршеног покушаја учинилац више не може обуставити своје деловање, па се добровољни одустанак од овог покушаја може састојати само у активној радњи усмереној на спречавање последице. Несвршени покушај постоји када је учинилац предузео само део радње извршења, односно када није учинио све што је према његовој замисли било потребно да би кривично дело у потпуности било остварено.¹⁶

Ако се проблем несвршеног покушаја посматра са гледишта објективно-субјективних теорија, онда се може рећи да несвршени покушај кривичног дела постоји када учинилац није предузео све делатности које по његовом плану треба да доведу до наступања последице кривичног дела. На пример, овај покушај постоји, ако неко нанишани пушком на друго лице- дакле, започне радњу кривичног дела убиства, ако не повуче обарач, односно не доврши започету радњу, која је по његовом плану требала да доведе до последице кривичног дела. Са истог гледишта, свршени покушај постоји када је учинилац предузео све делатности које, по његовом плану, треба да доведу до наступања последице кривичног дела, али до наступања

¹⁴ Д. Јовашевић, Покушај као стадијум у извршењу кривичног дела, Ниш 2004. стр.131

¹⁵ З. Стојановић, *Коментар Кривичног законика*, стр. 142

¹⁶ М. Бабић, И. Марковић, *Кривично право, Општи део*, оп. цит., стр. 221

последике ипак није дошло. На пример ако неко нанишани пушком на друго лице и повуче обарач- дакле, дакле предузме све делатности које, по његовом плану, треба да доведу до последице кривичног дела, а не погоди жељени циљ, тада постоји свршени покушај.¹⁷

Кривични законик Србије не прави разлику између свршеног и несвршеног покушаја, а ово разликовање покушаја може бити од значаја првенствено од значаја код одмеравања казне и добровољног одустанка. По правилу, ближе ће бити кажњен учинилац код кога се ради о несвршеном покушају, од онога код кога је у питању свршени покушај.¹⁸

У случају добровољног одустанка од свршеног покушаја, пасивно држање учиниоца није довољно. Када би се он и даље пасивно држао, дошло би до остварења дела, тј. до наступања последице. Овде је каузални ток измакао из руке учиниоца и наступање последице зависи од његовог даљег самосталног развоја. Зато, код свршеног покушаја учинилац може спречити последицу само новом радњом којом би неутрализовао своју ранију каузалну радњу. Та радња не мора бити управљена искључиво ка спречавању наступања последице, већ и на установљавању оног стања које је постојало пре почетка извршења. То значи да је за постојање добровољног одустанка од свршеног покушаја потребна накнадна радња учиниоца којом он успева да спречи наступање последице. Ако и поред његовог настојења, последица кривичног дела ипак наступи, нема добровољног одустанка, али се понашање учиниоца може сматрати као његово држање после извршеног кривичног дела- стварно кајање. Ова ситуација је једино могућа ако између окончања радње извршења и наступања последице постоји одређени временски размак. На пример, након давања смртоносне дозе отрова, учинилац даје жртви противотров или уколико жртви зада смртоносну повреду, па потом позове лекара и спашава је.¹⁹

Према КЗ (Сл. гласник РС бр. 85/2005, 88/2005 - испр. и 107/2005 - испр. и 72/2009, 111/2009 и 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019), покушај кривичног дела према Члан 30, гласи:

(1) Ко са умишљајем започне извршење кривичног дела, али га не доврши, казниће се за покушај кривичног дела за које се по закону може изрећи казна затвора од пет година или тежа казна, а за покушај другог кривичног дела само кад закон изричито прописује кажњавање и за покушај.

¹⁷ В. Славковић, Покушај у кривичном праву, Ниш 2013. стр.178.

¹⁸ В. Славковић, Покушај у кривичном праву, Ниш 2013. стр.178.

¹⁹ В. Славковић, Покушај у кривичном праву, Ниш 2013. стр.178.

(2) Учишилац ће се за покушај казнити казном прописаном за кривично дело, ублаженом казном.

Неподобан покушај, Члан 31 гласи:

Учишилац који покуша да изврши кривично дело неподобним средством или према неподобном предмету може се ослободити од казне.

Добровољни одустанак Члан 32, гласи:

(1) Извршилац који је покушао извршење кривичног дела али је добровољно одустао од даљег предузимања радње извршења или је спречио наступање последице, може се ослободити од казне.

(2) Одредба става 1. овог члана неће се применити уколико учинилац кривично дело није довршио због околности које онемогућавају или знатно отежавају извршење кривичног дела, или због тога што је сматрао да такве околности постоје.

(3) Ослободити се од казне може и саизвршилац, подстрекач или помагач који је добровољно спречио извршење кривичног дела.

(4) Ако је у случају из ст. 1. и 3. учинилац довршио неко друго самостално кривично дело које није обухваћено кривичним делом од чијег извршења је одустао, учинилац се не може ослободити од казне за то друго дело по истом основу.

У даљем тексту овога рада биће појашњени и приказани примери из праксе, за сваки појединачни облик покушаја, предвиђен КЗ РС.

6.1 Неподобан покушај

У одређеним случајевима покушај кривичног дела је неподобан из различитих разлога. Кривичним закоником, одредбама Члана 31 се прописује да се учинилац који покуша да изврши кривично дело неподобним средством или према неподобном предмету може се ослободити од казне. (Члан 32) Кривично дело није било могуће довршити или с обзиром на неподобност средства, или с обзиром на неподобност предмета радње извршења кривичног дела. Могуће је да се покуша прекршај неподобним средством или према неподобном предмету, те да постоји неподобан покушај извршења прекршаја.²⁰

Из горе наведенога, види се да неподобан покушај постоји онда, када учинилац кривичног дела покуша да изврши кривично дело неким неподобним средством или се дело односи на неки (према) неподобан предмет.

То кривично дело није било могуће довршити из неког разлога. Или због неподобности средства извршења или због неподобности објекта. Као примере из праксе, можемо навести покушај тровања материјом која није отровна или покушај убиства лица које је већ мртво.²¹

Постоје у теорији два облика неподобног покушаја:

- апсолутно неподобан и

- релативно неподобан.

²⁰ Иван Д. Милић, Да ли је кривично дело увек најтеже казнено дело? (II део), прегледни чланак „343.232:343.222 doi:10.5937/zrfns 51-14767“, Универзитет у Новом Саду Правни факултет у Новом Саду, 2017.

²¹ В. Славковић, Покушај у кривичном праву, Ниш 2013. стр.203.

Апсолутно неподобан покушај постоји када наступање последице кривичног дела у конкретном случају није било уопште могуће. Апсолутна неподобност може бити због тога што се последица није могла остварити употребљеним средством или се не може остварити на објекту радње, или су апсолутно неподобни и употребљено средство и објект кривичног дела. Као примере можемо навести да се не може извршити недозвољен прекид трудноће над женом која није бременита, затим, апсолутно је неподобан покушај употребе фалсификовање исправе која нема значај исправе и др.²²

То су ситуације у којима је наступање последице кривичног дела, због употребљеног средства или због објекта радње апсолутно немогуће, што се процењује у односу на кривично дело чије је извршење започето и на стање употребљеног средства или објекта. Тако, празном пушком се пуцањем не може извршити убиство, али њеном употребом на други начин, ударањем кундаком у главу, може се извршити убиство.

Релативно неподобан покушај постоји када у конкретном случају, услед одређених околности, одређеним средствима или на одређеном предмету није било могуће извршити кривично дело. Као пример се може навести, лице које је требало бити убијено, напусти просторију у којој је убачена бомба.

Фактичко је питање да ли је покушај неког кривичног дела био неподобан, што се процењује у сваком конкретном случају.

Треба напоменути и разликовати од неподобног покушаја - иреални покушај који није кажњив. Учинилац ту верује да може учинити кривично дело на начин који није реалан и могућ са аспекта разумног човека. Нпр. верује да црном магијом може убити некога.

Неподобан покушај је кажњив као и подобан покушај, када је започето извршење кривичног дела за које се може изрећи пет година затвора или тежа казна, односно у случајевима када закон изричито прописује кажњавање и за покушај. У случајевима неподобног покушаја, учинилац се може ослободити од казне. Дакле, њему се суди за неподобан покушај, оглашава се кривим, али га суд може ослободити од казне.

У теоријским разматрањима, законодавцу се замера што у одређивању појма неподобног покушаја и његовог утицаја на кажњавање, не прави разлику између

²² В. Славковић, Покушај у кривичном праву, Ниш 2013. стр.72.

апсолутно и релативно неподобног покушаја. Међутим, сама судска пракса углавном прави разлику те се ово може узети као околност битна приликом избора врсте и мере кривичне санкције, уколико се учинилац не ослободи од казне.²³

6.2. Добровољни одустанак

Добровољни одустанак уређује се Кривичним закоником, одредбама Члана 32 и може се закључити да добровољни одустанак од извршења кривичног дела постоји кад у току извршења дела учинилац одустане од довршења започетог кривичног дела.

Важно је истаћи да је учинилац био свестан да дело може да доврши али је својом вољом одустао од довршења, и тада се сматра да се овај покушај може категорисати као добровољни одустанак. Побуде због којих је дошло до одустанка нису релевантне и нису битне за постојање добровољног одустанка. У пракси, учинилац може одустати због страха да ће бити откривен и кажњен, да осећа кајање или сажаљење према жртви, битно је да је одлуку донео сам, под утицајем својих унутрашњих мотива, а не под утицајем спољних околности.

У случајевима да учинилац одустаје од довршења започетог кривичног дела због тешкоћа на које је наишао приликом извршења кривичног дела, или је имао индиције да такве околности постоје, неће постојати добровољни одустанак, јер учинилац није својом вољом одустао од извршења кривичног дела, већ је на то био приморан. Примери из праксе су да није умео или није могао да изврши обијање објекта, или је неко наишао, или је активирао аларм, итд.

Евидентно је да свако одустајање од извршења започетог дела не мора да значи и дефинитивно напуштање идеје да се то дело у будућности ипак изврши. Зато тај привремени прекид извршења не може спадати у добровољни одустанак, већ само коначна одлука да се започето дело никада више не доврши, предствља добровољни одустанак.

²³ <https://www.pravniportal.com/nepodoban-pokusaj-da-se-izvrsi-krivicno-delo/>

Учинилац може одустати од извршења кривичног дела и у стадијуму тзв. несвршеног и свршеног покушаја. Ако је учинилац одлучио да одустане, а налази се у стадијуму несвршеног покушаја (радња још није довршена) довољно је да само прекине радњу извршења па до последице неће доћи. Ако се већ налази у стадијуму свршеног покушаја (радња је свршена, али последица још није наступила), онда је потребно да учинилац спречи наступање последице. Адекватан пример би био да је бацио жртву која је непивач, у дубљу воду па онда скочио и спасио је.

Добровољни одустанак неће постојати, ако учинилац није успео да спречи последицу јер је кривично дело у таквом случају већ свршено, чак и када је предузео све што је било у његовој моћи да спречи њено наступање.

Добровољност постоји онда када је учинилац и поред тога што је био свестан да кривично дело може да доврши, од њега одустао.

Добровољни одустанак је околност која има значај факултативног основа за ослобођење од казне. Казне се може ослободити и саизвршилац, подстрекач или помагач који је добровољно спречио извршење кривичног дела. Ако је учинилац који је добровољно одустао при свом деловању довршио неко друго самостално кривично дело које није обухваћено кривичним делом од чијег извршења је одустао, он се неће моћи ослободити од казне за то друго дело по основу добровољног одустанка од првог.

Кривични законик полази од начелног става да је добровољни одустанак кажњив. Ово је потпуно релевантно зато што је у неким случајевима учинилац одустао од извршења дела због отежавајућих околности које су избиле у том тренутку.

6.3. Квалификовани покушај

Као специфична категоризација покушаја је могућ и случај да иако није дошло до последице која је обележје покушаног кривичног дела, настане нека друга лакша последица која је обележје неког другог кривичног дела и у том случају се овакав покушај назива квалификовани покушај.

Као пример из праксе, може се навести када у покушају убиства није дошло до смрти али је настала тешка телесна повреда. Тада се узима да постоји само покушај

тежег кривичног дела, а чињеница да је кроз покушај тежег дела остварено неко лакше узима се као отежавајућа околност приликом одмеравања казне.

У теорији кривичног права, квалификовани покушај, до којег долази када је радњом којом је покушано извршење једног кривичног дела остварено биће другог кривичног дела. Квалификација тежег покушај постоји када је кроз покушај тежег дела довшено неко лакше дело.

Ако би, нпр. постојао квалификовани покушај кривичног дела убиства, када би учинилац пуцао на другог у циљу лишења живота, али му је том радњом нанесена само тешка телесна повреда. Околност да је покушајем остварено биће другог кривичног дела, суд ће редовно узети у обзир при одмеравању казне за покушано кривично дело, водећи при томе рачуна и о казни која је прописана за оно дело које је у целини остварено покушајем другог, тежег кривичног дела. У случају да је покушано лакше, а услед предузете радње извршења наступи теже кривично дело, тада постоји:

1) дело квалификовано тежом последицом- под условом да закон предвиђа овај облик одговорности и пооштрено кажњавање или

2) стицај кривичних дела, уколико теже дело не апсорбује покушано дело.²⁴

Дело квалификовано тежом последицом издвјила бих пример када код учиниоца кривичног дела постоји умишљај о извршењу кривичног дела тешка телесна повреда, међутим код жртве наступи смрт. Овај пример је уређен Чланом 121 Кривичног законика, где у ставу првом Закон квалификује основни облик кривичног дела тако што прописује да ко другог тешко телесно повреди или му здравље тешко наруши, казниће се затвором од шест месеци до пет година, док у ставу трећем прописује да ако услед дела из става 1 наступи смрт повређеног лица, учинилац ће се казнити затвором од две до дванаест година, што је тежа казна у поређењу са основним обликом.

Стицај кривичних дела, уколико код учиноца кривичног дела постоји умишљај за извршење дела убиства, али ипак наступи блажа последица која је квалификована као тешка телесна повреда. У овом случају дело се може квалификовати као тешка телесна повреда опасна по живот или као убиство у покушају, на оцени суда је како ће квалификовати кривично дело узимајући у обзир све околности конкретног случаја.

²⁴ Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део, оп. цит. стр. 150.

Приликом оцене садржаја умишљаја код квалификованог покушаја треба претходно утврдити све субјективне и објективне околности дела. Суд је дужан да расветли друштвену и моралну страну учиниоца, његов ранији живот, да ли је склон изазивању туче. Свађи, насиљу, неконтролисаним поступцима, да ли је склон злоупотреби алкохола или дроге, карактер односа између нападача и нападнутог, мотиве, циљеве и употребљена средства приликом извршења кривичног дела.

У вези са овим питањем од значаја је одредба члана 32. став 4. КЗ која предвиђа да ако је учинилац, који је добровољно одустао од покушаја, довршио друго самостално кривично дело које није обухваћено кривичним делом од чијег извршења је одустао, не може се ослободити од казне за то друго дело по истом основу. Ова одредба отвара проблем квалификованог покушаја, када приликом покушаја једног дела произилази последица другог кривичног дела, различита од последице коју је замислио учинилац. Тако, на пример, при покушају убиства, од којег је учинилац одустао, жртви је нанесена телесна повреда. Значи, поред покушаја од којег је учинилац одустао, остварено је биће другог кривичног дела. Могуће су при томе две ситуације:

- 1) да се ради о кривичном делу, оставреном истом радњом извршења од које је учинилац одустао и да са делом које је остало у покушају, стоји у односу идеалног или привидног стицаја или
- 2) да је реч о кривичном делу чије обележје се не остварује самом радњом извршења, од кога је учинилац одустао, и да са делом у покушају стоји у реалном стицају.

7. ПОКУШАЈ КАО САМОСТАЛНО КРИВИЧНО ДЕЛО

До сада је било говора само о покушају као стадијуму у процесу извршења кривичног дела. Савремена законодавства, па тако и наше, предвиђа, истина у ретким случајевима, и могућност кажњавања покушаја као самосталног кривичног дела. То је посебно дошло изражаја код кривичних дела- дела против уставног уређења и безбедности Србије. Пошто се ради о изузетно значајном објекту заштите и високо испољеној друштвеној опасности учиниоца, код ових кривичних дела је и само започињање радње извршења довољно за кажњавање учиниоца за конкретно кривично дело. Сфера кажњивих делатности код политичких кривичних дела је постављена шире него код осталих, класичних кривичних дела. Тако, поред законом

тачно одређене делатности у смислу радње извршења, свршено дело постоји и у случају самог започињања ове радње. То значи да је покушај код највећег броја политичких кривичних дела изједначен са свршеним делом.

Кривично дело угрожавања независности састоји се у покушају да се на противправни начин Србија доведе у положај потчињености или зависности према другој држави. Радња извршења је одређена као покушај на противустан начин. То је започињање било које делатности која је управљана, која има за циљ, која је подобна да се Србија доведе у положај потчињености или зависности према другој, и то било којој држави, без обзира да ли је до тога дошло у конкретном случају или не. Ово дело постоји самим моментом започињања овакве делатности без обзира да ли она може и да ли је уопште довела до потчињености или зависности наше државе према некој другој држави. Намера учиниоца мора да постоји у време предузимања радње. За постојање дела од значаја је да је ова делатност започета, предузета на противправан начин, дакле на начин који је противан Уставу Републике Србије. Последица дела је апстрактна опасност за безбедност Србије и њен суверенитет.²⁵

Према члану 307.КЗ РС (угрожавање територијалне целине) “ ко силом на противустан начин покуша да отцепи неки део територије Србије или да део те територије припоји другој држави, казниће се “. Радња извршења је покушај, тј. делатност која је управљена на повреду територијалног интегритета. Оно што опредељује радњу код овог кривичног дела, и чини је различитом од осталих радњи кривичних дела која се такође састоји у покушају, је њена усмереност, циљ који се жели постићи. Радња треба да је управљена на отцепљење једног дела територије Србије или на припајање дела њене територије другој држави, без обзира да ли је тај циљ, та намера учиниоца и остварена у конкретном случају.²⁶

Кривично дело против политичког уређења државе, односно Устава као највишег правног акта државе и свако лице које предузме било какву радњу против државе, у смислу члана 308 Кривичног законика Републике Србије, треба бити кажњено уколико за то постоје одговарајући докази утврђени приликом вођења кривичног поступка.

²⁵ В. Ђурђић, Д. Јовашевић, Кривично право, Посебни део, оп. цит., стр. 184-187.

²⁶ Љ.Лазаревић, Коментар Кривичног законика Републике Србије, оп.цит.,стр.756-757.

8. ОДГОВОРНОСТ И КАЖЊИВОСТ ЗА ПОКУШАЈ

Свако ко учествује у самом извршењу кривичног дела, припремању кривичног дела на посредан или непосредан начин, мора сносити одређене последице које су прописане у Кривичном законнику.

Према Кривичном законнику из члана 34 ст.2 наводи се:

Ко другог са умишљајем подстрекава на извршење кривичног дела чији покушај је по закону кажњив, а дело не буде ни покушано, казниће се као за покушај кривичног дела.

У теорији кривичног права спорно је питање зашто се кажњава за покушај, када код покушаног кривичног дела није дошло до повреде туђег добра. О томе постоје два основна схватања. Према првом схватању(субјективна теорија), учинилац треба да се казни за покушај зато што је испољио своју злочиначку вољу, а по другом схватању (објективна теорија), за покушај се кажњава зато што предузета радња извршења представља опасност за туђе добро. Правилно је узети да се за покушај кажњава и због опасности учиниоца и због опасности његовог дела, дакле, како из разлога које наводи субјективна теорија, тако и из разлога које наводи објективна теорија. Овакво схватање дошло је до изражаја и у Кривичном законнику који предвиђа да се за покушај учинилац увек кажњава када се ради о кривичном делу за које је у закону прописана казна затвора од 5 година или тежа казна, а у другим случајевима само када то закон изричито предвиди. Али учинилац кривичног дела се може блаже казнити, него за довршено кривично дело.

Решење прихваћено у Законнику није на линији чисто субјективне теорије, јер предвиђа могућност блажег кажњавања, а са друге стране није ни на линији објективне теорије, јер допушта могућност да се учинилац казни исто као и за довршено дело. Полазећи од тога да и код покушаног кривичног дела постоји учинилац који је друштвено опасан, законодавац води рачуна и о интензитету друштвене опасности самог покушаја, где је постојала само могућност наступања

последнице, али последица није наступила.²⁷ Покушај кривичног дела је факултативни основ за ублажавање казне (чл.30.став 2 КЗ). Суд тада може изрећи учиниоцу казну у границама које су прописане за то кривично дело, са могућношћу да се покушај узме као олакшавајућа околност (члан 54.КЗ) или као ублажавајућа околност(чл.57 КЗ). Може се саставити примедба у погледу одредбе из члана 30. став 2. (учинилац ће се казнити казном прописаном за кривично дело или ублаженом казном) да је она индикативна у том смислу да је то правилно, а ублажавање казне изузетак.²⁸ Ово је добро законско решење јер је ублажавање факултативна могућност суда, а не обавеза.

Ублажавање казне је институт кривичног права који, уколико су испуњени законом прописани услови, суду даје могућност да у конкретном случају одмери казну испод прописаног посебног минимума казне, до општег минимума те врсте казне или могућност изрицања блаже врсте казне. Постојање овог института је израз потребе да се законска, апстрактно прописана казна усклади са околностима конкретног случаја. Ублажавање казне по својој природи представља изузетак у односу на редовно одмеравање казне у границама предвиђеног посебног минимума и максимума казне за покушано кривично дело и зато судови имају обавезу да у пресуди посебно образложе зашто је казна ублажена.²⁹

9. ПОКУШАЈ КРИВИЧНОГ ДЕЛА У САВРЕМЕНОМ КРИВИЧНОМ ПРАВУ

На сличан начин појам и карактеристике покушаја кривичног дела одређују у друга савремена кривична законодавства.

Кривични законик Руске Федерације у члану 30. и 31.покушај одређује као умишљану делатност која је непосредно усмерена на извршење кривичног дела ако при томе није доведено до краја због околности које нису зависиле од тог лица.

²⁷ Љ.Лазаревић, Кривично право Југославије, Општи део, оп. цит., стр.159.

²⁸ Љ.Лазаревић, Коментар Кривичног законика Републике Србије, оп.цит.,стр.110.

²⁹ Драган Јовашевић (2004.) Покушај као стадијум у извршењу кривичног дела. Ниш.

Према чл.23 Кривичног законика НР Кине покушај постоји када је кривично дело већ започело да се дешава, али није довршено испред дејства независних чинилаца.

Кривични законик Чешке републике у чл.8 ст.1-2. Покушај дефинише као друштвено опасну радњу која је предузета са намером и управљена на извршење кривичног дела које није остварено.

На исти начин покушај одређују и: бугарски кривични законик у чл.16, швајцарски кривични законик у чл.21.који разликује свршени и несвршени покушај, затим Казенски законик Републике Словеније и Кривични законик Републике Израел у чл.32.

Слично поступају и други савремени кривични. Према Кривичном закону Француске у чл.2 покушај злочина се изражава почетком његовог извршења ако овај није обустављен или је промашио успех услед околности независних од воље учиниоца.

Кривични законик Немачке у чл.22.покушај кривичног дела дефинише као чињење лица које одлуку о извршењу злочина или преступа испољи радњама које сачињавају почетак извршења тог злочина или преступа ако је намеравани злочин или преступ остао недовршен.³⁰

Као што се може приметити, у савременом кривичном праву, за покушај кривичног дела се везује постојање умишљаја, намере и одлуке за извршење кривичног дела које није остварено.

³⁰Д. Јовашевић, Покушај као стадијум у извршењу кривичног дела, Зборник радова Правног факултета у Нишу, XLV-2004, UDK 343.236.1

10. ЗАКЉУЧАК

Кривични законик представља значајан правни документ за развој кривичног законодавства Србије зато што је у свој законски оквир унео опште институте кривичног права, као што су умишљај и нехат, покушај кривичног дела, саучесништво(подстрекавање и помагање), вршење кривичног дела у групи.

Довршено кривично дело је основна форма кажњивог понашања. Оно подразумева оствареност свих предвиђених елемената бића кривичног дела. Један од стадијума у остварењу кривичног дела јесте покушај, код којег мора постојати умишљај, на субјективном плану, док се на објективном плану захтева да је извршење кривичног дела започето, односно да је дошло до предузимања радње извршења, где кривично дело није довршено.

Свакако се највећи значај придаје мерама санкционисања покушаја, како би се спречиле недозвољене и инкриминисане радње.

Наш законодавац је утврдио да код кривичних дела против уставног уређења, санкционише сам покушај као посебно кривично дело, што није правило у нашем Кривичном законнику, већ изузетак. То је између осталог због тога што ако је угрожен уставни поредак, ако је извршен државни удар, ако то дело није остало само у покушају, онда не би имао ко да санкционише такво противуставно понашање у ситуацији, рецимо, револуционарне смене власти.

Санкционисање самог покушаја иде на руку сузбијања криминалитета јер се и кривично дело које није довршено третира, у смислу санкционисања, једнако са довршеним чиме се потенцијални извршиоци додатно одвраћају од чињења кривичног дела.

10. ЛИТЕРАТУРА

1. Ф. Бачић, Кривично право, Опћи дио.
2. Д. Јовашевић, Кривично право, Општи део.
3. Вукан Славковић, Докторска дисертација, Покушај у кривичном праву, Универзитет у Нишу, Правни факултет, Ниш 2013.
4. Ј. Ђирић, Да ли је и колико, криминал природна (генетска) појава, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 1-2/2000. године стр. 141-165.
5. Д. Јовашевић, Коментар Кривичног закона СР Југославије, Београд 2002, 68–76.
6. <https://studentius.wordpress.com/2017/02/10/pripremanje-krivicnog-dela/>
Припремање кривичног дела, датум приступа 24.09.2021.
7. Љ. Лазаревић, *Кривично право Југославије, Општи део*, оп. цит. стр. 154.
8. Кривични законик, Службени гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019.
9. Драган Јовашевић, Добровољни одустанак од кривичног дела, Оригинални научни рад, УДК:343.234, Правни факултет Универзитета у Нишу, <https://www.stranipravnizivot.rs/index.php/SPZ/article/download/262/261/>
10. Иван Д. Мишић, Да ли је кривично дело увек најтеже казнено дело? (II део), прегледни чланак „343.232:343.222 doi:10.5937/zrpfns 51-14767“, Универзитет у Новом Саду Правни факултет у Новом Саду, 2017.
11. Драган Јовашевић, Покушај као стадијум у извршењу кривичног дела, Зборник радова Правног факултета у Нишу, XLV-2004, УДК 343.236.1
12. Зоран Стојановић, Кривично право, Општи део, Службени гласник, Београд 2017.

13. З. Стојановић, *Коментар Кривичног законика*, Службени гласник, Београд, 2009.
14. <https://www.pravniportal.com/ne-podoban-pokusaj-da-se-izvrsi-krivicno-de-lo/>
Неподобан покушај да се изврши кривично дело, датум приступа
26.09.2021.